

Részletek egy Mikszáth-breviáriumból*

Minden műfajnak megvannak a maga veszélyei. Ki ne ismerné a különféle breviáriumokat, amelyeket nagy gondolkodók műveiből nyirbál össze valamilyen kimondatlan vagy éppen kimondott szándékkal az utókor. Egyrészt hadd bizonyítsák így is a nagy előd szellemi fényét, elvitathatatlan bölcsességét, másrészt hadd igazolják, ő már akkor is megmondta általános érvényűen a mának szóló üzenetben stb., stb. Így állnak össze "kiherélt" – legyünk mikszáthosak: a megmiskárolt – életművek, amelyeket elsősorban azok olvasnak, akik az egésyre nem kíváncsiak, nincs rá idejük vagy szükségük.

Mindazonáltal és mindezekkel együtt a brevirárium mint műfaj rendkívül népszerű volt s az is maradt mindmáig. Mert így együtt a sok bölcsesség, a jószű, hasznos, megszívlelendő mondás tán jobban érvényesül, jobban hat, mintsem egyenként kellene ráismerni egy hatalmas életmű, súlyra és terjedelemre egyaránt elveszejtő, néha elrettentő rengetegében. S akinek kedve támad megkeresni a teljes szöveget a közölt bon-mot alapján, hát tegye, az első impulzust már megkapta hozzá.

Hát most ki ismeri ki itt magát? Egy biztos, én lassan elkészülök a magam Mikszáth-breviáriumával, amely felejthetetlen perceket szerzett már eddig is nekem. Főleg azzal, hogy újra kell – mi az, hogy kell? senki nem parancsolta meg! – olvasnom Mikszáthot s megtalálnom benne mindazt ami nekem szól, amit elfogadok, amin felszisszenek, vagy amit elutasítok – de mindet, mindet élvezem.

A breviárium a legszemélyesebb műfaj, nem szabad hagyni, hogy becsapjon minket, hogy felesleges aktualizálásra csábítson. Ha mégis megteszi, hát mi voltunk hozzá gyengék. Vagy az író nagyon erős...

Ez a kis válogatás kizárólag Mikszáth regényeiből készült. Sem a tárcákból, sem a publicisztikájából nem vettünk át egyetlen gondolatot sem. Szándékosan. Nem akartunk senkit sem a könnyű analógiák lápvilágába csalni s nem akartunk talmi politikusocskáknak vezérfonalat adni ahhoz, hogy okosnak látszódjanak. Ez egyébként tíz Mikszáth-breviáriummal sem sikerülne... (P.M.)

Elég nagy baj háramlott a világra, hogy Éva evett az almából és Ádámot megkínálta, de hát még milyen lett volna, ha teszem azt, Ádám eszik belőle és Évát meg nem kínálja?

Én nem hiszem például, hogy a paradicsomban a kígyó tanította volna meg Évát az almaevésre, de élek azzal a gyanúperrel, hogy Éva tanította meg a kígyót a sziszegésre és marásra.

* A breviárium teljes anyaga a Mikszáth kiadónál jelenik meg Salgótarjában 1992 karácsonyára.

A nő szíve a szeméin át mutatkozik, álnoksága a tetteiben, ravaszsága a nyelve hegyén.

Miből van gyúrva az asszonyi állat? Csakugyan nem volna benne semmi keményebb anyag? Csupa csiriz, mely ragad mindenhez, mindenkihez. Csiriz felül és csiriz belül, csupa csiriz az utolsó porcikáig.

...a házasság olyan, mint a koszt: aki kocsmai kosztot van, házi kosztra kíváncsozik, aki házi kosztot van, annak a kocsmai után fut a nyála.

Este minden asszony békülékeny. A kígyó is megszűnik mozogni naplemente után.

Ahová maga nem mehet az ördög, asszonnyal helyettesíti magát.

Csúnya asszonytól ne kérjen az ember csókot és szegénytől kölcsönt, mert mindjárt eldicsekszik vele.

A férfi csak egyszer hal meg: az asszony kétszer. Egyszer, amikor megöregszik és másodszor, amikor elhagyja az életet. De csak az első halál nehéz neki.

*

Az elmésség sokszor vág, sért, de a humor sohasem; az csak mosolyt csal ki az ajkakra, vagy könnyet a szembe s édes meleget áraszt a szív körül, mert a humor nedve az író szívéen átszivárogozva csöppen el s újra a szívekhez iparkodik.

A közönség mindig azé, aki megnevetteti.

Sok szabad a bolondoknak és poétáknak, de minden mégse szabad.

... a jó könyvek nem ölik meg az embert, a rosszak már hamarabb.

... a kortársak számára, kortársról nehéz történelmet írni, vagy éppen lehetetlen.

*

Először a Boriska, azután a borocska, utoljára a borovicska. Ez a három időszak vagyon az ember életében.

...aki gyalog van, az ne válogasson a hintókban, hanem üljön fel mindjárt az első kínálkozó járműre.

A fölösleges ész és a fölösleges háj nem visz jóra.

Rendkívüli komplikációk rendkívüli disznóságokból fejlődnek.

– Keveset beszélj, fiam, vagy semmit. Ha valamit elhallgatsz, amit el kellene mondani, azt még mindig elmondhatod, de ha valamit elmondasz, amit el kellett volna hallgatnod, azon többet nem segíthetsz.

– A statisztika azért jó tudomány – jegyezte meg –, mert mindent be lehet vele bizonyítani.

A háborúnak az a két nagy baja van, hogy sokba kerül és hogy visszalőnek benne – különben egészen kellemes dolog lenne.

*

Az igazság szép dolog, jó dolog, de akinek hatalma van, az nem szorult rá.

Mi is beszélünk a demokráciáról: mondjuk azt is, hogy hiszünk benne, hogy létezik – de nem látjuk.

A szegénység aztán jó tanító a demokráciára.

Azonfelül mi magunktól semmit se tudunk csinálni, ha mások ki nem kaparják nekünk a jobb időket, mert élehetetlen a magyar. Locsog a szabadságról, de azt se tudja, mi fán terem. Azt hiszi, a szabadság azt jelenti, hogy nem kell dolgozni. Innen is van, hogy mikor pihenni akar, szabadságot kér. A pihenést nevezi szabadságnak.

Ha a porkolóbot jól elpáholják, talán örül a rab, de abból még nem okvetlenül következik a szabadság.

Népszerűség! Különös kis holmi. Az egyetlen dolog, amiből a látszat annyit ér, mint a valóság. Sőt talán többet, mert ha az embert népszerűnek gondolják, sokra viheti a közpályákon, ha alapjában gyűlölik is. Ellenben semmire se viszi, ha szeretik bár, de nem látszik, hogy szeretik. A valóságok bizonyára erős gránitkövek, de a legnagyobb karrierek mégis a látszatokon épültek fel.

Mindegy, azért a hatalom mégis hatalom, s úgy van vele az ember, mint a morfinista, mindig nagyobb adagot akar a morfiumból. Hiszen végre is csak fölfelé volt kényelmetlen, lefelé mindig kényelmes a hatalom.

*

A magyar ember szereti keresni az igazságot. De nem szereti megtalálni. És ha mégis megtalálja, mindjárt beleún: ejnye, de kellemetlen pófája van!

... a magyar hovatovább mindjobban összekovácsolva, győzi a rossz sorsot – csak a jólétet nem bírja ki hosszabb ideig.

A nem-dolgozás kényelmes program, magyar ember szereti, de Wertheim-szekrény kell hozzá.

Magyarország a tapintat országa, és inkább tíz bűn, mint egy tapintatlanság.

Minden egyes magyar hazafi két emberből áll. Az egyik, aki otthon pipázik az ambituson; ez igen okos úr, érzületére nézve konzervatív, haragszik a zsidóra, de azért nem tud ellenni nélküle, okos, higgadt, egyébként, sóhajtozik a régi idők után s csendes filozófiával vagy keleti apátiával nézi az új időket – a másik, aki magára veszi a közgyűlési atilláját és a fórumon kiabál vagy a zöldasztalnál könyököl, ez liberális és szangvinikus, jogállamot és egyenlőséget ordít, mindenképpen heves férfiú, se lát, se hall, rohan az ösztöne vagy a kiadott jelszavak szerint s még a búza sikértartalmát is politikai okokra vezeti vissza. Hát ez a két ember az emberben könnyen összetéveszti magát s két ellenfél csodálatos gyorsan békül ki; csak egy kis külső incidens kell hozzá s az egyik beadja a derekát a másik előtt, vagy pedig úgy belefárad az egymással való tusakodásba, hogy amikor tette kerülne a dolog, egyik sincs ott.

Mert filozóf egyenként a magyar ember, de ahol több gyűlik össze belőlük egy rakásra, mint a kaszinókban, a kávéházakban vagy inter pocula a kuglizókban, ott rögtön aggódó hazafiaknak vedlenek át, panamát, korrupciót emlegetve s keresik a szálakat, amelyek a baj eredetét a lehető legmagasabb hegyig fölvisyék.

*

Egyet tanulj meg lelkem, hogy patikából szeretni, könyvből országot igazgatni, romlásra vezet.

Egy jó miniszterelnök nem búsul, nem csodálkozik és soha nincs zavarban.

Bolond kormányzás, mely előbb-utóbb megfeneklik, kétségtelenül van, de okos kormányzás, mely okvetlenül beválnék, nincs és nem is lehet, vagy ha lehet, eddig még ki nem találták. Kormányzás csak olyan van, amely sikerül vagy nem sikerül.

Csak a fa rügyezik ki magától, de a népek szívéből a szeretetet harapófogókkal kell kihúzni.

... a politikában a legfőbb axioma: szeresd barátaidat, hogy hosszú életű légy a földön.

Azok azt tartják, hogy csak háromféle beszédet lehet meghallgatni: a nagyon okosat, amiből tanulni lehet, a nagyon szépet, mely gyönyörűséget nyújt és a nagyon bolondot, mely megnevetteti őket. A középszerű beszéd teljesen értéktelen. És a beszédek, sajnos, majd mind középszerűek. A lapokban ugyan hirdetik őket pártállás szerint nagyszabásúaknak, kolosszálisaknak, szépeknek, bölcseneknek, sőt elragadónak, de biz azok a szegény párák csak középszerűek.

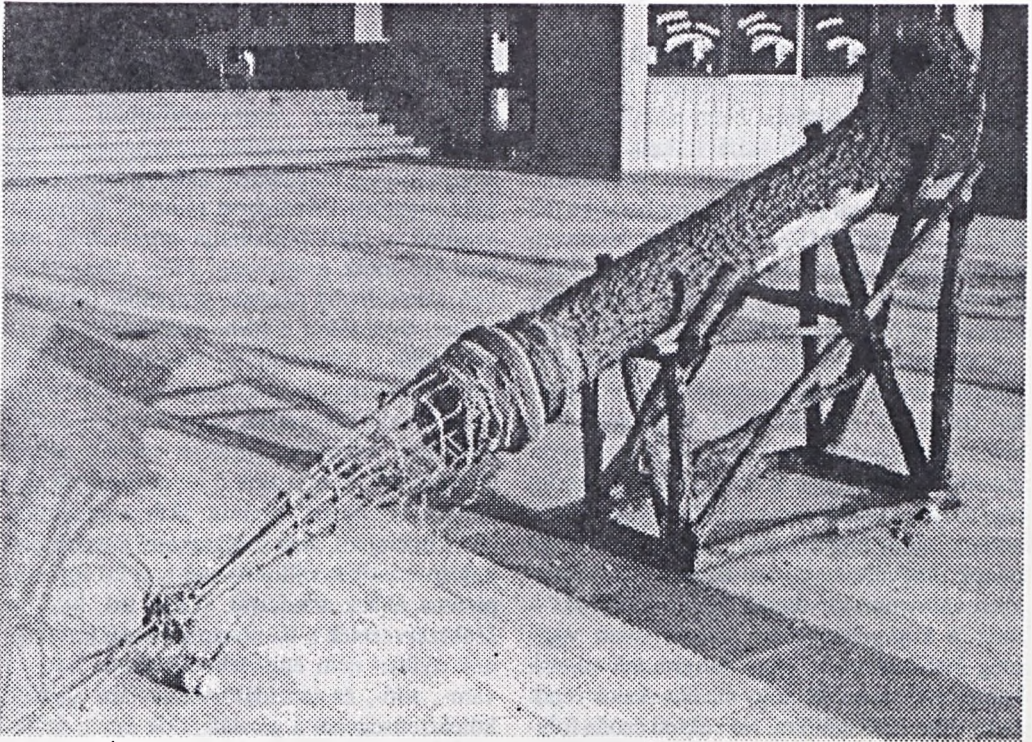
No-no! Már megint értekezlet? – Igenis megint. Mi volna belőled, magyarom, ha a sok értekezleten, ankéten, választmányi, bizottsági és tudja isten miféle ülésen ki nem beszélnéd magadat, nem panaszkodhatnál, nem lelkesedhetnél?

Mert hiszen a nyilatkozatok földje ez. Az egész társadalom csodálatosan össze van kuszálva nyilatkozatokkal. Itt mindent nyilatkozatokkal gyógyítanak. Nyilatkozatok bizonyítják, hogy valamely asszony erényes, hogy valamely férfi tiszta jellem. Nyilatkozatokkal reparáltatik a törvény is. Ha a kormány valami hibát tesz, nyilatkozik. Még a király is nyilatkozik, ha rossz hangulatból jót akar csinálni. Nyilatkozik itt mindenki. A nyilatkozatok az ország aprópénze. Ezzel fizetnek, ezzel élmeznek.

Általában egészen más volt a régi állam. Akkor abban mutatta a hatalmát, hogy *minél többet tud adni másoknak*, most abban excellál, hogy *minél többet tud elvenni másoktól*. Melyik a jobb módszer, nehéz eldönteni. Mert akkor is mindenki szidta az államot és most is csak azt cselekszi.

*

Nem okos világ ez a mai. De hát hiszen a tegnapi se volt okos. És bizonyára nem lesz az a holnaputáni sem. Ebben van valami vigasztaló. (Összeállította: Praznovsky Mihály)

OROSZ PÉTER: Kir I. (bal láb)